Пролетарі всіх країн, єднайтеся

„Вісти ВУЦВК".

Культура і Побут

№ 32 | Субота 27-го серпня 1927 р. | № 32

Зміст: *Степан Рудницький* Оборона краю й навчання географії. **Літературно-критичні нотатки.** *Г. Коцюба.* Західна література.— *Федір Гайдамака.* Смерть ювіляра. **Музика. Театр. Кіно.** *П. Рудяків.* До концертового сезону. — *А. І. Свіндлер.* Авторство на кіносценарії й радіо концерти.— *Б. Сім.* Театральний сезон на Україні.—*М. Цібор.* Нові наукові заклади.—*М. Вайнштейн.* Стародавня фреска. — *О. Дзбановський.* Музична старовина. **Нові видання. Блок-нот. Шахи й шашки.**

Оборона краю й навчання географії

Коли по цілій нашій державі голосно лунав клич «тижня оборони», я саме досліджував морфологію й гідрографію Дніпра між Київом та Херсоном. За примітивністю подорожі (ми їхали звичайнісіньким човном), за величезним багатством нових вражінь і науково важливих обсерваций майже не доводилося читати часописів. Та саме одинокий № «Культури й Побуту», що попав в мої руки підчас експедиції, спонукав мене виступити перед широкими колами радянського громадянства з цією статейкою.

Цей № приніс статтю мого шан. товариша по праці К. В. Дубняка про оборону країни й краєзнавство. Ця змістовна стаття викликала у мене де-кілька думок, що ними бажаю поділитися з шановними читачами.

Розвиток военної штуки, зокрема в останньому столітті, йшов такими шляхами, що географічне знання ставало майже з року на рік щораз потрібніше всякому військовому чоловікові. Упадок лінеарної тактики приневолив полководців уже підчас французьких революційних війн звертати на терен увагу без порівнання більшу як до того водилося. Опісля прийшли протягом XX віку ріжні-преріжні здобутки військової техніки, які веліли щораз інтенсивніше використувати терен (поземелля) чи для оборони чи для нападу. Оце й спонукало всі без виїмки держави світу до докладних топографічних знімок своїх територій і до дбайливого плекання військової топографії й теренознавства взагалі. Народилася теж (а може тільки відновилася?) окрема дисципліна: військова географія. Що правда, її розуміли дуже вузько й взагалі військові кола не надто широко уявляли собі це географічне знання, якого було потрібно для успішної оборони краю! А вже про це, щоб поширити географічне знання в широких масах населення, щоб його тим способом доцільно підготовити до оборони краю на випадок війни, мало хто думав.

Щойно світова імперіялістична війна принесла новий перелом у цій преважній справі. Вона показала вже в самих початках і показувала опісля цілих чотирі роки що раз, то ясніше: 1) що геогафічне знання для ведення сучасної війни необхідно потрібне, 2) що-до сучасної війни потрібна не тільки суха топографія й поверховна наука про терен, а багато-багато великих ділянок фізичної географії (морфологія, гідрографія, кліматологія) й антропогеографія, 3) що широке географічне знання потрібне не тільки командармам, а й нижчим начальникам, але також підстаршинам і рядовикам.

Як відомо світова війна, хоч і принесла людству жахливі втрати на всіх ділянках життя, та не втихомирила боротьби між класами, народами, державами, господарськими системами. Навпаки, ця ворожнеча ще загострилася. **Великі війни не за нами, а перед нами...**

Тому то всі держави світу находяться тепер майже без виїмку в гарячці военного підготовлювання. Небезпека нової війни, багато страшнішої за дотеперішні, війни повітряної й хемічної, висить мов чорна хмара над усіми нами.

Зокрема велика небезпека загрожує Радянській Україні. Непримирима ворожнеча усього капіталістичного світу до Радянського Союзу мусить швидче чи пізніше вилудуватись у війну. Й не треба забувати, що саме Україна, наслідком свого географічного положення мусить бути тереном, на котрім рішатись буде доля цієї війни й хто зна чи не доля цілого людства.

До цієї війни треба готовитись. І ми готовимось, готовимось по всій Україні, по всьому Союзові. Та коли придивляюся цим нашим приготуванням, находжу в них одну прогалину, на яку хочу оце звернути увагу радянського громадянства.

Ця прогалина—це повна, або майже повна відсутність навчання географії в наших школах. У нас вчать майже тільки економічну географію, яка в її нинішнім вигляді є дисципліною виключно економічною. Сама по собі вона важна й корисна. Та з географією, крім назви, вона не має нічого спільного.

Яке ж тут відношення до оборони краю? —спитає напевне не один із шан. читачів? На це відповім: є, і то дуже виразне й важливе. Війна майбутнього вимагатиме від кожного оборонця краю без порівнання більше географічного знання, як усі дотеперішні війни разом. Газова й повітряна тактика вимагає ще більшого роздріблення людських одиниць, як це було в імперіялістичній війні. Вже не тільки кожний старшина, але й кожний підстаршина, або й рядовик муситиме вміти **діяти самостійно.**

Потрібне до самодіяльности військово-технічне знання дасть йому без сумніву військова служба. Але щоб дати воякові потрібне до цієї ж самодіяльности географічне знання, на це треба довгих місяців, а то й років інтенсивного навчання. Цього від нашого командного кадрового складу ніяк вимагати не можна. Це, **потрібне кожному майбутньому обороицеві краю географічне знання мусить дати йому школа.** І то не якась спеціяльна школа, а кожна семилітка, кожна профшкола. І не де-інде, а на лекціях географії, на географічних вправах і екскурсіях.

Де-хто може й покиває головою на цю мою тезу. Та неслушно. Це що говорю, говорю на підставі багатолітньої моєї практики по европейських середніх школах (від 1899 р.), на підставі цього, що діється тепер за кордоном у школах ворожих нам капіталістичних держав.

З власної практики знаю, що протягом 4-х років навчання в середній школі (11—14 рік життя) можна було учням навіть при (дещо перестарілих) австрійських планах навчання подати стільки відомостей з математичної й фізичної географії, що вони вміли: 1) при помочі неба, компасу, годинника, не зле орієнтуватись в околиці, 2) користуватись військово-топографічною мапою при прогулках і екскурсіях, 3) знати й подекуди розуміти форми поземелля, їх підложа, найголовніші предмети й явища по гідрографії й кліматології.

В чотирьох вищих «класах» середньої школи географічне знання учнів можна було так поглибити, що військова наука про терен і мапу, яку вони проходили підчас пізнішої військової служби (готовлючись на запасних старшин) давалась їм дуже легко.

Таке робилось в середніх школах Австрії, Німеччини, Швайцарії, Франції і т. д. ще до імперіялістичної війни. Підчас війни виявилося, що такого шкільного підготовлення по географії ще не вистачає. Тому то після війни у всіх державах Заходу навчання географії значно поширено й поглиблено. Навіть консервативна у всьому, а найпаче—в шкільництві Англія (де колись географію в середній школі переважно зовсім нехтовано) кинулася з небувалим поспіхом виповняти небажану прогалину в освіті майбутніх своїх оборонців.

Розуміється ніхто в цих згаданих державах і не думає вчити в загальних школах спеціяльної військової географії. Але вивчаючи як загальну, так і описову географію з математично-природничим підходом і характером, держави Заходу виховують собі надійно вишколений людський матеріял для своєї армії. Я бачив в Чехословаччині, Австрії, Німеччині кільканадцятилітніх підростків середньошкільних учнів, що читали й розуміли військові топографічні мапи не гірше кадрових старшин давньої Австрії. Хто-ж з них належить, крім цього, до скавтського та туристичного кружка, цей чується в терені, хоч би й як непроглядним, неначе дома.

Учімося від ворога!—каже стара та вічно правдива латинська пословиця. Не обмежуймося на військово-технічне, суспільно-політичне, економічне підготовлювання до оборони краю. Даймо як найширшим масам нашої молоди в наших школах доконче потрібну для завтрішнього ведення новітньої війни природничо-географічну освіту. Коли в ворожих нам державах молодь 2—3 години тижнево, 8—9 років учиться цієї природничої географії так важної з військового боку, то думаю, що й у наших школах, вільних від усілякої старосвітської тарабарщини, найдеться стільки само часу на оцю ж науку, яка сторицею оплатиться нашій державі.

СТЕПАН РУДНИЦЬКИЙ.

Літературно-Критичні Нотатки

Західна література

Гі-де-Мопасан. Твори. Том І. Переклад Б. Козловського. Книгоспілка 1927 р. Стор. 226. Ц. 1 крб. 80 коп.

Нарешті українські видавництва беруться до видання повних збірників творів кращих европейських авторів.

До цього року, як пригадаємо, наші видавництва за таку роботу не брались. Не то, що до «повних» не приступали, а взагалі західну літературу в значній мірі обминали і тільки вряди-годи з'являлася було книжечка (не книжка) із цієї літератури у виданні ДВУ, Книгоспілки, або «Слова», уложена із кількох оповідань, вибраних із ріжних томів. Грубіша книжка, що знайомила б наших читачів із більшими творами: повістю, або романом, була на нашому ринкові дуже і дуже рідкосним з'явищем. Коли б підрахувати за примітивним способом видавничу продукцію цього жанру—літератури за 5 років, то її не вистачило б на п'ять пальців однієї руки. Перевидання Франсового «Повстання анголів» в перекладі Остапа Нитки, та ще одна—друга повість—це здається і все. Чому видавництва довго не бралися за західню літературу—це їх так би сказати видавничий секрет—говорилось про потребу в першу чергу видати українських класиків, про відсутність належного кадру кваліфікованих перекладачів і т. ін. і таке інше. Та щоб там не було видавництва, починаючи уже із 1926 року стали щільніше підходити до західньої літератури, уділяючи певний, хоч і незначний процент аркушів у своїх планах. З'явився у виданні Державного Видавництва України капітальний твір, правда трохи скорочений—Сервентесів Дон-Кіхот, повість і оповідання Бласко Ібанеса то-що. У 1927 році пішли далі;—у ДВУ і в Книгоспілці вийшло уже кілька повістей ріжних авторів:—Сінклера, Келермана, Меріме, Ромена Ролана, Золя, а нарешті зроблено поважний крок. Видавництво «Сяйво» роспочало видання повного збірника творів Д. Лондона (на 30 томів)—вийшов уже 4-й том. Книгоспілка видає твори Мопасана у 8 томах, ДВУ і собі взявся за підготовку до видання повних збірників творів, намічаючи в першу чергу Золя й Сінклера.

Це безперечно крок вперед в галузі видавничо-літературній і підкреслює ще раз про наш зріст на полі культурному, що стало можливим лише із загальним господарським підйомом радянської країни, з розвитком промисловости, і висуванням разом із цим у першу лінію культурного фронту.

Отже почин зроблено. Друк українською мовою повних збірників творів західніх авторів надалі певно буде прискорений, тим більше, що за це беруться три видавництва, з них такі, як Книгоспілка й ДВУ, що мають значні для цього фінансові засоби. І ця прогалина в культурно-видавничій галузі буде, можна сподіватися, заповнюватись, читач і школа матиме змогу знайомитись із західньою літературою.

Звичайно, кажучи про потребу видань західньої літератури, не можна безоглядно ставитись до цього. Західна література—це бездонне й безкрайє море, що заховує в собі і багато цінного і багато непотрібного, застарілого й шкідливого. В його обширах легко потонути, коли підходити без певної методи, без належної критичної мірки.

В першу чергу зрозуміло, слід видавати авторів, що їх твори насичені елементами соціяльної боротьби і взаємовідносин між суспільними верствами, а також класиків періоду творчого піднесення західньої буржуазії, уникаючи авторів занепадників. Критичні статті з висвітленням доби за соціологічною методою конче потрібні для цих видань, вони допоможуть читачам, зокрема шкільній молоді, краще зрозуміти відбиті в літературі події, характери, вчинки.

З роспочатих видань із західніх авторів Джек Лондон в значній мірі відповідає вимогам радянського читача. Хоча його окремі твори і не в однаковій мірі соціяльно-цінні, проте на них позначився дух невпинної боротьби, шукань і життєрадісного світосприймання.

Буде цінним вкладом під цим же зглядом і Єміль Золя, що до його видання приступає ДВУ.

Мопасан, що видає Книгоспілка в меншій мірі підходить до соціяльної літератури. У нього найменше можемо знайти творів, у яких відбилися б тогочасні відносини між трудом і капіталом. Це автор, що виображував переважно відносини між людьми однієї і тієї ж класи (дрібної буржуазії), елементи сенсуалізму входили в його твори значною дозою. Що правда він не був апологетом цієї соціяльної верстви, бо тонка іронія, часом осуд вчинків тих чи інших дійових персонажів із буржуазії—находить місце і в нього. Він був тим представником дрібної буржуазії, що вбачав дурні сторони в її житті і разом з тим не мав ще мужности дійти до висновків, що їх робив уже Золя. Таким є і роман «Життя», що ним оце недавно роспочала Книгоспілка видання Мопасана, один із його кращих романів, де Мопасан зо всією суворістю малює огидних «героїв» від буржуазії в особі віконта Деламаря й інших, і викриває спекулятивність Кюре.

Позатим Мопасан цікавий як незрівняний

Федір Гайдамака

Смерть ювіляра

Етюд.

Що-дня, що-ночи, влітку і взимку в яку не є погоду шахта ковтає людей сотнями, тисячами. А там, у своїх нетрах глухих і сумних забоїв, видавлює з них міліоннопудовою вагою пластів придбаний за день спочинок і натомісць чорносизі грудки у чорних вагончиках блискучого вугілля.

Іноді вискакують з кліті вагончики з сірою породою. І мов би лякаючись когось, біжать з гудінням по високих рештованнях-естокадах до «опрокідивателя». Підбіжить, раптово зупиниться, а потім кумедно перевернувшись через голову, біжить уже порожнім назад по рейках до кліті.

Що-дня, що-ночи, взимку і літо росте сіра гостра піраміда. Далеко вона маячить. За декілька верстов видно, як вона випиняється в небо своїм гострим верхів'ям.

Що-дня, що-ночи, із літа в зиму, цілих сорок років старий Дорох скидає та одягає «шахтьорки». Раніш через кожні дванадцять, а тепер шіснадцять годин він стає коло гратованого віконця лихтарні в чергу. Мідяна бляшка з числом зі дзвоном падає на залізний стілець за луткою, а натомісць в руках Дороха з'являється старанно заправлена лампа «Вольф».

От уже 15 років, як його кидає у вохку й трівожну прірву син машиніст.

«Камеронщик» старий Дорох. Ще за молодих років споріднився він з смоками. Раніш по шахтах були парові. Не раз обварювало йому руки парою, обличчя. Не раз доводилося шльопати у воді, по пояс. Не одну зиму доводилося виїжджати з шахти мокрим до рубця і бігти в пекучий мороз до кватирі за півтори-дві версти. Добіжить—одежа дубом стане; примерзає до спини, до грудей. Приходилося ледве не зі шкірою здирати мерзлу одежу і все це було за один карбованець і десять копійок.

Висохне одяг—а вечором жінка будить Дороха:

— Вставай! уже гудок прогудів. Скоро 6.

Дорох устає з дерев'яною головою, крекче. Жінка несе йому чайну шклянку горілки. Він враз вихиляє її, соковито спльовує, а потім, ніби прислухається до свого нутра: чи пішла куди слід?

Потім підводиться з ліжка, одягається в шахтьорки, вечеряє і... знову по пояс холодна, льодяна вода цілих дванадцять годин. Після цього з'являється палочка—«упряжка» в гранці десятникової засмальцованої книжки проти прізвища: Дорох—«камеронщик».

***

Тепер Дорох на електричних смоках. Парові валяються у шахтовім дворі, як непотрібні покидьки. Тепер замісць надірваного чхання в смоковій камері Дорох слухає ритмічне дзижчання електричних моторів. Замісць лампи «Вольф» тепер заливає чепурну камеру промінь від шкляних пухирчиків з темними літерами «ЕТЦР». В смоковій камері чисто: бетон, електрика.

Ходить біля електричних смоків, зігнувшись старий Дорох і вузловатою рукою гладить мотори. Вони, мов живі, гудять і тремтять від неймовірної кількости оборотів і джмелями гудуть про щось своє стихійне, могутнє, Їхню мову вивчив старий Дорох.

Він розуміє їхню довгу одноманітну пісню в бетонній камері. Сидить, дивиться вицвілими очима в діл, а сам прислухається до моторів. Іноді встає, підходить до мармурової білої дошки з багатьма блискучими рубільниками, обережно береться за який небудь і хутко смикає до себе. Синій промінь хитро проскакує і один з моторів починає спускати свій голос все нижче, нижче й нарешті зовсім змовкне. Тоді Дорох підходе до нього.

— А? Що? Ну, як ти, голубе? Важко? Упрів?.. Еч, як твоє нутро нагрілося... Ну,

Музика Театр Кіно

До концертового сезону

Спорадична, не планомірна концертова робота по великих і малих містах України, в попередні сезони привели до того, що в цій галузі музичного життя не створено нічого сталого, із музичних кадрів, окрім хіба хорових капел, не вивчено глядача, не встановлено певних взаємовідносин з масовою авдиторією.

А в наслідок цього музична халтура буяє по робітничих клубах. Лише не в багатьох із них є хорові гуртки, та подекуди духові оркестри, що спеціялізуються на вальсах та «малоросийских попури».

Не дивно тому, що на симфонічних і сольових концертах видатних музик ми бачимо невеликий процент робітників, а в де-яких випадках і взагалі малочисленну авдиторію.

Близький приклад Ленінградської Академічної Філармонії дуже наочно показує, яку величезну виховавчу роботу серед масового глядача проробило там. Шляхом впертої роботи Акфіл добився нарешті того, що робітництво цікавиться концертами не менш ніж інші шари тамтешнього населення. Ще в минулому році поруч з концертами сучасної музики, відбувались так звані популярні та історичні концерти. А в цьому році вже ніякого поділу не було й програми побудовані так, що задовольняють старого кваліфікованого слухача разом з новим, що йде з робітничої маси.

Про зацікавлення там симфонічною музикою говорить такий факт: у минулому сезоні Акфіл оголосив 32 симф. концерта, а в цьому році 70. Що до програму цих концертів, то тут Акфіл взяв тверду лінію на популяризацію творчости руських композиторів В минулому році лише два европейських диригента Бруно Вальтер, та Ерік Клейбер включили в свої програми руських композиторів, а в цьому році оголошено 16 концертів, в програми яких включили руську музику. Поміж диригентів, зустрічаємо цілу низку видатних европейських музик: Бруно Вальтер, Герман Абендрат, Ернест Ансерме, Отто Клемперер, Клеменс Краус піяніст Едвін Фішер та квартет Амар-Хіндеміт. Крім того Бруно Вальтер диригуватиме при виконанні симфонії молодого Ленінградського композитора Шостаковича, а Отто Клемперер дає повний концерт симфонічної «національної руської музики» Камаринська—Глінки, Петрушка—Стравинського.

Отже цей досвід Ленінградської Філармонії слід було-б використати і в нас при організації музичного життя, зокрема в галузі симфонічної музики. Адже наступний сезон наче б то обіцяє підвищення взагалі тонусу на цій ділянці мистецтва. Цьому має сприяти існування двох музично-концертових закладів. Як відомо цими днями юридично оформила своє існування Українська Філармонія, Що правда відразу вона не зможе вповні розгорнути концертову роботу але розгортаючи треба мати на увазі виховання широких мас трудящих, відрив їх від халтурної музики.

Окрім того буде працювати й Концертове бюро. Постановою колегії Наркомосвіти концертове бюро відійшло від Державних Оперних театрів, як було торік, воно існує як окрема організація при НКО.

За планом накресленим концерт-бюро, у наступному зимовому сезоні намічено переведення концертової роботи майже по всіх великих містах України.

Концерти будуть укладатися в певні цикли, по 5 та по 10 концертів в абонементі. Програми концертів розроблені таким чином, щоб певна серія концертів поступово ознайомлювала широкого слухача з музичною літературою. Такі «популярні» концерти відбуватимуться не лише у великих залях у місті, а й безпосередньо по робітничих клубах. Що до великих абонементів то вони розраховані на більш менш кваліфікованого слухача. Щоб вижити з робітничих театрів та клубів концертових халтурників, концертбюро бере на себе улаштування концертів спорадичного характеру. Концерти ці можуть бути систематичні, відбуватися раз на місяць, раз на два місяці.

майстер слова й талановитий оповідач. Його 5-ть томів оповідань, що мають вийти у нас в світ, будуть цікавим внеском в літературу. Треба лише подбати, щоб багатство Мопасанової мови не згубилось у перекладах.

І-й том свідчить, що видавництво ставиться до видання уважно; зроблений Б. Козловським переклад можна вважати за цілком довершений. Друк і папер гарні, а коректа бездоганна. Це чи не перша книжка українською мовою, де на протязі 221 стор., подибується лише одна і то незначна коректорська помилка. Це теж досягнення на полі друкарському.

Подана до І-го тому стаття проф. С. Савченка докладно малює творчий шлях Мопасана. Мало лише змальована тогочасна доба, не виявлені суспільні сили. Це можна сподіватися буде дано в окремій статті при виданні одного з ближчих томів Мопасанового збірника.

Г. КОЦЮБА.

спочинь, спочинь трохи... Охолонь... А тоді знову. Стояти нам з тобою не можна. Водичка гемонська не стоїть—тече. Коли ми з тобою будемо дрімати, вона нас затопить. А тоді знаєш, що?.. шість тисяч шахтарів без роботи... Розумієш?.. От.

Він пестливо гладить старечою рукою намотку, корпус. Отходить до стола, виймає з ящика книгу й бережно її розгортає. Наслинивши олівець, старанно заносить цим у книзі під відповідною гранкою з числом мотора: «зупинив через нагрів намотки» довго дивиться на годинник і з точністю до хвилини помічає час.

— Знову Дорох виключив насос,—бубонить сердито вартовий коло амперометрів електричної станції.

— От стара шкапа! Знову проспав. Після зміни вартовий йде до монтьора й починає скаржитися на Дороха.

— Не можна так. Хіба збережеш рівність роботи турбіни, коли навантаження раз-у раз міняється. Дорох завжди спирається на те, що гріються мотори. Бреше стара собака. Треба поставити туди молодого. Стара вже людина. На що ви її держите? В інваліди Дорохові пора.

— Нічого. Я знаю, Дорох гарний робітник. А про інвалідство я йому нагадав один раз, так він не балакав до мене з місяць, так обурився. Нехай... поки що справляється з роботою.

— Ну, глядіть, щоб чого не трапилося. А то може...

— Нічого не буде.

***

— Ну, як, дідусь, підемо?

— Ходімо, ходімо, внуче, бо вже скоро й гудок загудить на зміну.

Дорох натягував на голову засмальцованого кашкета, а другою рукою гладив лапату сиву бороду. Стара осмикувала йому брезентову сорочку.

— От... сьогодні я... як їх називають?

— Кого?

— Та отим, що подарунки роблять за давню службу.

— Юбіляр.

— Еге... як раз 40 років сьогодні, коли я вперше спустився в шахту.

— Так, тоді вам не слід йти на роботу.

— Нічого. До подарунків ми не звикли. А залишитися дома ні для чого. Як би пив, так покинув.

— Онучу заткни в халяву, юбіляр.— Усміхаючись показала на чобіт стара. Дорох крекче, нагинається.

— Пожди, дідусь, я...

Внук Василь хутко пахиляється до дідового чобота й затикає долонею онучу.

— Старий став, біс його матері, до своїх ніг не нагнуся уже.

—Який ви старий?—жартує Василь,— я вас хочу в жовтенята записати.

— Зайві клопоти, внуче. Ти краще сповісти на той світ, щоб зустрічали. Місце, щоб там приготували, а не жовтенята. Ну, ходімо. Бувай здорова, стара!

Стара киває головою і сірими сухими очима провожає діда і внука. Коли вони зникають за рогом, вона починає знову поратися в хаті.

— Батько—до—ранку?

— До ранку.

— За кого це він працює?

— За Семена—в його син народився.

— А-а-а!—протягнув старий—значить сьогодні на шахті всі Дорохи? От тобі внуче й... як його?

— Ювілей.

— Еге, ювілей. В мій празник всі Дорохи на роботі: дід, батько і внук.

— Завтра буду загадувати—весело проговорив Василь: в ювілей діда робило два батьки й два сини. Скільки було Дорохів на шахті?

Старий хотів засміятись, але тугий, сухий кашель шматками прорвався з грудей.

— Д-а-а і... знову кашель

— Ба, Василько, й посміятися не можна. А ти—жовтен... знову тягучий кашель забив діда. На цей раз він вже посинів. Тремтячими руками ухопився за внукове плече. Ледве не впав... Підтримався.

тизовані в певному художньому плані або у звязку з тою чи іншою кампанією. Для цього концертбюро буде мати кадр пристойних артистів та лекторів що будуть обслуговувати клуби. Концертову роботу у масштабі УСРР розподілено на райони—Харків, Київ, Одеса, у кожному місті буде контора, що обслуговуватиме не лише дане місто, а ще найближчі міста в окрузі. Аби укласти всю роботу в певну систему та уникнути непорозумінь з ріжними концерт. антрепренерами та організаціями, Концертбюро склало угоду з Росфілом, Персимфансом та Акфілом. Крім того складено умову з великою концертовою дирекцією Фольф і Заке в Берліні, згідно з якою Концертбюро має монопольне право на запрошення гастрольорів на Україну.

План намічено. До його переведення уже приступили. Можливо, що в процесі роботи прийдеться внести де-які корективи, але в основному намічена робота буде зреалізована.

Концертовий сезон розпочнеться 1-го жовтня і можна сподіватися, що ця робота знайде живий інтерес в найширших колах трудящих.

П. РУДЯКІВ.

Авторство на кіносценарії й радіо-концерти

(В порядку обговорення).

Питання авторського права в Радянському Союзі є зараз актуальним. Загальний культурний зріст і зміцнення господарського життя країни вимагає більш точного определення й оборони авторських прав.

Суперечки про визнання за автором кіносценарія тих же авторських прав, якими користуються автор драматично-музичних і інших творів—не нові і вирішуються в літературі, на практиці законодавства по інших державах по ріжному. В нашому ж радянському законодавстві треба визнати за величезне досягнення в галузі авторського права, що за кіно-сценаристами визнається авторське право на ці твори.

Основний союзний закон про авторське право від 30 січня 1925 року (оголошений в «Известиях» ЦИК'а СРСР № 28 від 4-II—1925 року) в пакті 2-му прямо так і говорить: «авторське право поширюється на всякий твір з літератури, науки мистецтва, яка б не була форма і засіб його... а рівно і призначення, а саме... кіноматографічні сценарії».

На перший погляд начеб-то все ясно, але справа ось в чім. На основі пакту 5 того ж закону: «автору драматичного, музичного, музично-драматичного, пантомінного і хореографічного твору належить виключне право на прилюдне виконання його творів. Автор не вправі заборонити прилюдне викопування його творів, але **має право (за винятком випадків, що на цей раз ми їх не будемо розглядати) на виплату йому авторського гонорару»**. Себ-то іншими словами автор перерахованих творів має право, окрім гонорара одержаного від видавництва на одержання гонорара від використання його твору для прилюдного виконання, при чому на практиці гонорар цей вираховується по твердих ставках.

От навкруги питання про те, чи повинен кіно-сценарист обмежитись гонораром, одержаним від кінофабрики, чи мусить ще одержувати додатковий гонорар від кіно-підприємств (кіно-театри) за прилюдне виконання його сценарія, себ-то за демонстрацію картини,—і розгортаються завжди гарячі суперечки.

Для правильного розрішення цього питання, необхідно перш за все визнати, що по своїй суті кіно-сценарій не відріжняється від інших драматичних творів—тут ми маємо наявність всіх атрибутів драматичного твору а саме: задум автора, індивідуальну творчість, місто дії, час, дієвих осіб і т. інш.

Окрім того, природа кіно-сценарія як об'єкт авторського права нічим не відріжняється від природи іншого літературного твору втіленого в яку б не було форму (у наведеному основному закону слід звернути увагу на думку законодавця, що: «авторське право розповсюджується на всякий твір..., який би не був засіб чи форма цього твору») з тою лише умовою, що сценарій мав в собі особливості самостійного твору.

Кіно-сценарій, як і всякий драматичний твір при виході в світ і при дальшому використовуванні має два відмінних моменти: видання твору й використовування його підприємцем окрім видавця: кіно-фабрика в даному разі є видавцем, а кіно-театри використовують твір з експлоатаційною метою.

Цей відмінний момент має і драматичний твір і інші твори, а тому одержує від видавництва певний гонорар, а при виході в світ за прилюдне виконання автор в праві одержувать окремо цілком самостійний гонорар.

Питання про стягнення авторського гонорару в РСФРР вже вирішено для авторів в позитивному розумінні, як в судові й практиці так і законодавчими актами. Постановою Наркомосу РСФРР від 16-го листопаду 1926 року за № 268 у відділі «стягання авторського гонорару за прилюдне виконання (демонстрування) картини в розмірі 1% і за музику, написану спеціяльно для супровіду кіно-картини 4% з фактичного збору за винятком держподатку. У нас же на Україні питання про цей ще й досі не вирішено і кіно-сценаристи на цьому гублять.

Оборонці невигідного для авторів становища обстоюють позицію такими аргументами, що кіно-сценарій дуже одмінний від всякого драматичного твору, що кіно-сценарист не

— Та що з вами? Диви?

Дід махнув рукою.

— Нічого, ходімо.

— Ви б вернулися, з вами такого ще не було. Я за вас одстою на смоках.

— Ет, вигадуєш. Ходімо, а як же мій празник?—жартуючи промовив Дорох.

— Та коли ж ви так закашлялися.

— Нічого і з тобою буде це колись

— Колись та не зараз.

— Ходімо, ходімо.

Дві пари ніг шагають по стежці до шахти. Одна пара ніг молода з твердою і рівною поступою, друга—часто чіпляє землю підборами. човгає по землі підошвами.

— Мерщій, мерщій, бо скоро гудок.

Коли стали доходити до шахти, гудок грусонув повітря. Його звук поспотився далеко в темряву. Далеко на обрії десь відгукнулося йому в унісон і перекатами стихло.

— От тобі вже й десять,—промовив дід.

Біля машинового будинку трохи зупинилися. На порозі, залитому електрикою, стояв третій Дорох—дідів син, внуків батько.

— Ну, тату, а ну з вітерцем нас з дідусем прокатай. Він сьогодні ювіляр.

— Добре, добре, сідайте прокатаю.

З десяткем шахтарів зайшли у кліть і Дорохи. Старий, коли проходив мимо рукоятчика, кивнув бородою, привітався

— З внуком?

— Да.

В машиновому відділі ритмічно одбило 5 дзвонків. Кліть нервово смикнулася вгору... зупинилася на мить, а потім раптово мелькнула чорним обрубком униз, тільки хлипнуло повітря в темній горлянці стовбура.

— Ну ти куди? На лебедку?

— Да, дідусь.

— Ну йди з богом.

— Я з богом не хочу. Сам піду.

— А, ти пак камса, я й забув. Ну то йди, як хочеш.

Кашляючи дід пішов до смокової камери.

Прийняв зміну. Обдивився машини, додав масла в підшипники й присів біля столу, прислухаючись до зуду.

— Чого це таке нудне дудіння?—подумав Дорох.

Гармонійний акорд моторів на цей раз здавався Дорохові подражливим, нудним, важким. Якось давило на скроні, в голові дзвеніло. Хотілося вийти, але покинути без догляду машини не можна. Треба сидіти.

Знову щось тепле розливалось по тілі, у вухах почувся якийся чудний далекий передзвон. Прислухався,—передзвон вщух і раптом стало тихо, тихо.

— Що за знак? Мотори ж працюють. Чому не чути гудіння?—подумав смокар.

Хотів підвестися. але тільки мозок замигався мутно, а м'язи—не рухомо. Страшно стало. Дорох захопив легенями повітря. Хотів крикнути... В середині щось обірвалося, захрипіло, розійшовся кашлем. Кашель поволі вщухав. Коли не вистачило повітря в грудях, довго ще смикалося тіло Дорохове. Смикалося без згуку аж поки голова якось чудно не впала бородою на груди. Плечі опустилися і Дорох заспокоївся.

— Ну як справа? Виходячи з кліті, звернувся монтьор до стволового. Води багато?

— Ні, не багато.

— Хто на смоках вартує?

— Дорох.

— А-а-а!—весело протягнув монтьор. Треба провідати старого.

Моложавий монтьор переступив поріг, пройшов вузьким коридором і опинився у камері.

— Що за знак? Ніколи Дорох не спав на варті, а тепер диви як примостився? Мабуть п'яний?

Підійшов смикнув за плече. Дорох чудно кивнув бородою.

— Та, що ти Дорох, здурів чи що? Хіба можна спати?

Монтьор взяв його за бороду. Думав, що він прокинеться, (не любив цього Дорох), але Дорох нічого не відповів. Підняв йому голову, глянув у вічі

може вступати в договірні відносини з кіно-театром, бо з кіно-сценарія зроблено кіно-фільм, що знаходиться по-за межами розпорядження автора, це по-перше і по-друге, що в створенні кіно-фільму беруть участь в однаковій мірі режисер-артист, художник і інш.

Такому твердженню можна заперечити по-перше тим, що авторське право є право sui generis дуже відмінне від інших інститутів права тим, що в ньому захований зміст загального, а не саме конкретного порядку. Іншими словами авторська винагорода не може залежати від оцінки видавця, а головним чином, від оцінки слухачів, глядачів і читачів, а тому, що за кіно-сценаріями нашим законодавством визнається авторське право тому й винагорода повинна залежать від засобу використовування.

Друге міркування ще менш повинно впливати на позитивне для кіно-сценариста вирішення питання. Не лише в сценарії, але й в першому ліпшому драматичному, літературному, музичному чи інших творах, успіх може залежати від виконавців, постановщиків навіть іноді від вдалої обкладинки, ілюстрації і т. інш.—та чи може все це впливати на авторське право?

Артисти, режисери та інші особи перебувають в самостійних договірних відносинах і умови їхні цілком залежать від індивідуальних здатностей, а угоди регулюються цілком окремими інститутами права. Подібними міркуваннями можна було б звести до нічого все наше авторське право, коли взяти до уваги сучасний обсяг фантазії постановщика і артиста.

Чи порушується авторське право при використанні творів радіо-мовними станціями —це саме пекуче питання сьогоднішнього дня. Цікаво відмітити що ще в 1924 році виникло питання в Ленінграді чи слід платити авторський гонорар за передачу музичного твору по радіо. Справа полягала в тому, що ленінградське товариство «Друзів Радіо» в серпні 1924-го року влаштувало платну гулянку в садку з метою популяризації ідей радіо і передавало гучномовцем радіо-концерт.

Організатори концерту відмовились виплатити авторський гонорар і по заяві ленінградського драмсоюзу справа перейшла до суду. Ленінградський Губсуд визнав позив драмсоюзу і задовольнив його цілком. Причому цікаві мотиви суда в цій справі: «Коли влаштовується за допомогою спеціяльних технічних приладів концерт, посилається в простір радіо-станціями—музичні твори сприймаються й демонструються в певному колі слухачів, з яких за це береться певна грошова платня,—належить визнати вимоги драмсоюзу правильними, тому, що відрахований на його користь авторський гонорар стягався у всіх випадках, коли виконання музичних творів авторів стає за джерело прибутку.

Незадоволене таким вироком товариство «Друзів-Радіо» подало скаргу до Верх. суду, але Верх. Суд залишив цю скаргу без розгляду, а вирок визнав за правильний і залишив його в силі.

Таким чином покладено правильний принцип у авторському праві, що при стягненні платні за слухання концерту, чи то буде концерт переданий по радіо, при певних умовах необхідно виплачувать авторський гонорар.

16-го березня цього року було видано постанову Союзним Ціком і Раднаркомом, видруковану в Ізвестиях від 5-V—27-го року де прямо вказано, в яких випадках можна передавати твори по радіо без оплати автору виконавцям та іншим особам.

Таким чином по закону у всіх інших випадках при передачі будь яких творів по радіо необхідно виплачувати авторський гонорар звичайно, в даному разі мусить бути в наявності підприємницька система радіостанцій.

А. І. СВІНДЛЕР.

Театральний сезон на Україні

За кілька день починається підготовчий період до відкриття театрального сезону на Україні. Майже скрізь його почнуть в жовтні. Підготовча робота відбуватиметься протягом вересня майже у всіх театрах. Лише один театр «Березіль» почав цю роботу раніше і вже має в своєму репертуарі кілька виготовлених речей.

В зимовому сезоні на Україні, головним чином працюватимуть театри під керовництвом та на утримані Наркомосвіти, хоча буде частина театрів і таких, що матимуть допомогу Окрнаросвіти. Це будуть театри окружного масштабу.

З театрів Наркомосвіти на Україні працюватимуть **3 оперних:** — Харківський, Одеський та Київський, і **4 драматичних:** Держтеатр «Березіль», ім. Франка, Одеський, ім. Шевченка і театр Заньківчан. Крім того, працюватимуть ще єврейський держтеатр, що в першу половину сезону тратиме в Одесі та Київі, а з 15 січня у Харкові та російська драма у Київі.

З українських театрів — Березіль, постійно працюватиме в Харкові, ім. Франка в Київі. Театри Шевченківський та Заньківчан матимуть переїздний характер і обслуговуватимуть по кілька округ.

Шевченківський театр гратиме в Дніпропетровську, обслуговуючи Дніпрельстан, а театр ім. Заньковецької в районах Полтава-Суми-Луганськ та Артемівськ. Всі вони одержуватимуть крім дотації Наркомосвіти допомогу від місцевих організацій.

Що до Чернігівського театру, то його ліквідовано, а про Волинсько-Подільську філію питання ще не розвязане, а проте всі дані кажуть за те, що філія теж не функціонуватиме.

Як і раніш, в центрі театрального життя стоятиме держтеатр Березіль. В цьому році в ньому, як режисери працюватимуть — народній артист Курбас, Тягно і Бортник. За планом театр має дати кілька нових постановок, між ними п'єси: М. Куліша—«Народній Малахій», «Яблоневий полон», «Отело», «Бронепоїзд». Крім того, Куліш пише нову п'єсу, присвячену 10-м роковинам Жовтня. Поза цим репертуаром в театр пройде кілька найяскравіших постановок минулого сезону.

Театр ім. Франка, використавши свій Харківський репертуар, намітив дати 10 цілком нових для Київа постановок. В театрі підуть п'єса Луначарського «Визволений Дон-Кіхот», «Товариш» — Левітиної, «Сон літньої ночі», Шекспіра, «Маруся Богуславка», в переробці Старицької - Черняхівської, оперета сучасна і п'єса присвячена X-му Жовтню. Художній керовник театру — заслужений артист Гнат Юра. За постійного режисера можливо буде працювати Марк Терещенко. Поза цим дадуть окремі постановки ріжні режисери. Що до художнього складу трупи, то тут можливі серйозні зміни і зараз ще невідомо, який буде склад. У всякому разі в основному залишаться старі актори та буде взято кілька нових.

Театр Шевченківців на постійного режисера запросив Буторина. В ньому пройдуть — «Азеф», «Виринея», «Свято крови», «Отрута», «Яблоневий полон», «Огонь та сталь», «Закат», «Ростратники» і до 10-х роковин Жовтня «10 днів, що потрясли світ». Зважаючи на близість Дніпрельстану цей театр на зимовий сезон має досить гарні перспективи. Тепер провадяться переговори про стале обслуговування Дніпрельстану.

Театр ім. Заньковецької зимовий сезон починає в Полтаві. В основному складі трупи минулих сезонів. Головним режисером в театрі буде, як і раніш, Романицький.

Окремо кілька слів про адміністративний склад театрів Наркомосвіти. В цьому році зроблено значні зміни в керовничому складі театру. Майже у всіх призначено нових директорів та адміністрацію.

Театри велику надію, що до репертуару, покладають на драматичний конкурс до 10-х роковин жовтня. Вони сподіваються одержати з конкурсу нові п'єси і поповнити ними свій репертуар творами революційного змісту.

Б. Сім.

Він—мертвий?!

Монтьор побіг до дошки й хутко повимикував рубільники. Через хвилину в камері настала могильна тиша. Підбіг знову до діда.

— От біда! Диви?

Стримголов до стволового.

— Пошли кого небудь на лебедку за молодим Дорохом. Нехай хутко йде сюди.

Коли в камеру ввійшли Василь, стволовий і монтьор, Дорох був уже холодний. Десь могильну тишу довбала булькотом вода.

— Казав, верніться—промовив тихо Василь,—та ні,—піду. Ну що ж? Товаришу Яша!,—звернувся до монтьора. Давайте винесемо його в кліть. Нехай батько вивезе його на гору.

В голосі чулась надірваність.

— Ех ти, ю-в-і-л-я-р! Протягнув Василь.

— Ну, дідусь, їдемо нагора!—беручи обабіч старого знову заговорив Василь—Буде тобі... Скінчився твій виробничий стаж. Сорок років, як один день. Сьогодні ти сам підрахував... Видайте його на гора та там обережніше дона, щоб чого не трапилося зі старою. Та й батька змініть зараз же, а то коли б чого не накоїв машиною. Він так любив старого. Монтьор мовчав, мовчав стволовий, мовчали мотори й камеру налила моторошна тиша.

— Ну, ну заходь у кліть. Не бійся, що невчасно кидаєш варту. Я твій онук тебе заміню.

Кісткувате тіло діда трусилося бородою на руках Якова.

— Ну, готово!

— Почекай!

Василь забіг у кліть, обняв голову мертвого Дороха й міцно вп'явся губами в холодне дідівське чоло.

Мовчки вийшов.

— Ну-у...

Стволовий ударив гасло на хорого. Кліть тихо поплила вгору, мелькнувши своїм дном в останнє з дідом, перед очима Василя.

— Отак нам усім буде—несміливо процідив стволовий.

— А ти думав як? Потім подумавши додав.—А все таки гарно мій дід помер. Я теж бажав би так померти ювіляром.

Василь глянув ще раз в темряву, повернувся й пішов у камеру.

Зайшов. Мотори стояли. Тихо під мільйонно-пудовою стелею.

— Ну, голуб'ята, тепер я ваш командир... внук старого Дороха. Глядіть же я вас...

Повернувся до мармурової дошки з рубильниками й простяг руки...

Мотори один за одним почали знову свою пісню, сплітаючи з одноманітного гудіння, підземний акорд загнуздалої стихії.

Нові наукові заклади

(Про відкриття психо-неврологічного інституту в Київі).

Життя вже давно поставило вимогу про створення в Київі Психо-Неврологічного інституту, що вивчав би проблему неврозів, психоневрозів, алкоголізму й т. ін. з'явищ і виявляв би спроби їх лікування а також і попереджував би розвиток цих хороб. Останнє набрало особливо величезного значіння за часу радянської медицини, коли інтереси трудящої маси стали на перший план. Радянська медицина ніколи не обмежувалася індивідуальними лікуваннями, радянська медицина є масовою, а профілактичні завдання в ній панують. На цих пунктах медицина стає одним із знаряддів класової боротьби пролетаріяту; от-тут робота медичних органів сплітається з роботою партійних та всіх радянських органів. Нарешті, й підготовка до відкриття цього інституту роспочалася по суті в минулому році. В грудні минулого року став в Київі функціонувати Психо-Терапевтичний кабінет.

Одразу ж виявилася доцільність в зазначеній установі. Число хворих що-разу збільшувалося, а приміщення не дозволяло розгортати відповідно роботу лікування. Зразу ж прийшлося взятися й до масового лікування дітей енуретиків по дитячих будинках. Улаштовувалися групи для колективного лікування заїк. Кабінет звертав велику увагу й лікуванню наркоманів та алкоголіків.

При кабінеті організована науково-методологічна комісія, до складу якої входять проф. Гакебуш, проф. Маньковський, проф. Селецький, проф. Вашетко, проф. Підгаєцький, д-р Залкінд, д-р Стрільчук та секретарями д-р Вайсблат І. та д-р Полінковський С. Комісія керує всією роботою кабінету.

Що до наукового боку праці, то та величезна зацікавленість, яку виявили наукові кола до справи, спричинилася до широкої популярности нової установи, до забезпечення її низкою науково-дослідчих інституцій і станцій та, нарешті, до перетворення на реальність існування в Київі Психо-Неврологічного Інституту з психо-терапевтичним ухилом. Колегія Наркомздоровля в своїому засіданні 1 цього серпня визнала існування зазначеного Інституту в Київі потрібним,—беручи на увагу потребу в науково-дослідницьких установах для вивчення проблем неврозів, психоневрозів, алкоголізму й т. д., а також їх лікування.

Клінічною й матеріяльною базою стають —IV радянська санаторія, психо-терапевтичний кабінет, психо-неврологічний диспансер, який засновується в Київі місцевим бюджетом з наступного року, та інші домоміжні наукові установи.

Справи профілактичних заходів у більш широкому значінні вимагають від інституту постійного звязку з багатьма іншими науковими та практичними установами, де справи рефлексологічної профілактики матимуть місце й значіння, особливо з установами народньої освіти, починаючи від соцвосу та кінчаючи театром, кіно й літературою. Виявляти патологічні чинники та вживати заходів до усунення їх через відповідні органи —повинно стати одним з постійних першорядних завдань майбутньої профілактичної секції інституту.

Але це вже справи майбутньої роботи, а зараз ми стоїмо перед фактом великого досягнення на культурному фронті,—перед фактом існування в Київі Психо-Неврологічного Інституту.

М. ЦІБОР.

Стародавня фреска

у Чернігівському Державному Музею

Чернігівський Державний Музей збагатився пам'яткою мистецтва всесоюзного й европейського значіння — фрескою XI віку, що знаходилась в арці Спаського Собору м. Чернігова.

Досліди в цьому соборі й Єлецькій Успенській церкві м. Чернігова в р. р. 1923—1924, відкрили де-що зі зразків старовинного малярства. В с. Спасі відкрито частину фрески так зван. св. Теклі. Тут зберіглося, погруддя виображення, від цілої постаті, а що постать ця була свідчить незакінченність композиції постаті, шматки фрескового живопису, що зберігся під товщею пізнього тинку.

Коли було знищено нижню частину невідомо.

Несприятливі умови, в яких перебувала фреска, могли призвести до повної її руйнації.

Цей загрозливий стан фрески, що має велике значіння для історії мистецтва, хвилював наукові кола УСРР й РСФРР і виникло питання про врятування фрески від загибелі. З початку була думка закріпити фреску на місці, щоб не відривати її від сучасної їй архітектури Собору, але тому що фреска знаходилась дуже високо, огляд її й дослідження майже неможливі, вирішено було зняти її з муру й перенести до Чернігівського Державного Музею.

За клопотанням Укрнауки, Держмузей запросив (за рекомендацією Київської Краєвої Інспектури по Охороні Пам'ятников Культури) одного з найкращих в СРСР реставраторів проф. Ленінградської Академії Мистецтва Д. І. Кипліка, якому доручено було зняти фреску.

Цю найскладнішу роботу проф. Кіплік виконав блискуче і 30 липня фреску перенесено було до Чернігівського Держмузею, де її виставлено в одній з заль в «Старому Чернігові».

Через де-які пошкодження не можна мати повного уявлення про цей художній твір в його первісному вигляді—все ж фреска настільки збереглась, що ми можемо судити про високу майстерність художника й технічне виконання фрески.

Спаський Собор побудовано біля 900 років тому, це найстаріша архітектурна будівля СРСР (за винятком Кавказу). Фреску безумовно намальовано одночасно з будуванням Спасу і вона з'являється одною з найдавніших пам'яток образотворчого мистецтва в СРСР. Майстерне виконання фрески ставить її поруч з першорядними пам'ятками світового мистецтва. При обмеженности пам'ятників цієї доби, фреска Спаського Собору має велике наукове значіння для історії українського та европейського мистецтва і з'являється цінним скарбом для дослідників історії мистецтва й нашого минулого в широкому розумінні цього слова.

М. Вайнштейн.

Музична старовина

(По київських музеях).

За останні роки Україна вкрилась цілою сіткою музеїв, де переховуються багаті збірки пам'яток матеріяльної культури й археології. Тільки одна галузь мистецтва — музика до останнього часу не має на Україні ні музично-історичних музеїв, ні значних збірок. Правда, більшість старовинних музичних рукописів, стародруків в дореволюційні часи попала до музеїв та бібліотек Ленінграду та Москви. Але значна частина зберіглася і є на Україні по бібліотеках колишніх монастирів та вищих шкіл. Цей музичний матеріял по більшості описаний вченими (Петров, Лебедев та інш.), але їхні описи дають тільки перші відомості про рукописи, зовсім не торкаючись їх музичного змісту. А ті музичні матеріяли, що доконились до музеїв і бібліотек, лежать там і досі не розібраними за недостачою робітників, а тим більш музично-освічених.

А тому назріла була потреба — по-перше—реєстрації всіх пам'ятників музичної старовини, по-друге — опису їх і, нарешті, вивчення їх, щоб відтворити картину минулого музичного життя України і виявити взаємовпливи музики сусідніх народів.

З метою переведення цієї роботи роспорядженням Головнауки УСРР була командирована до музейних сховищ комісія.

На протязі червня місяця нею було переглянуто і зареєстровано майже весь рукописний музичний матеріял і більшість стародруків (що торкаються історії української музики) в Лаврському музею, в бібл отеках Всенародній, Софійського Собора, Лаври, Михайлівського манастиря, колишня, духовної академії, історичного музею та інш.

В першу чергу вона спинилась на старовинних нотних церковних рукописах, як найстаріших пам'ятниках народнього музичного мистецтва.. Тут цінним пам'ятником музичної старовини треба визнати так званий «Ірмолай», «занотований» в Супральському манастирі і написаний «рукоделієм Богдана Онисимовича Співака родом с Пінска» 1061 року. (До цього часу найстарішим рахувався «Ірмолай» 1652 р.). Написано «Ірмолай» квадратними нотами на 5-ти лінійках. Письмо скорописне сміливе й гарне; вживаються ключі дискантовий, мецосопрановий, альтовий, цефаутний, теноровий, а також бемолі, (2) та бекари і навіть іноді знак «аля бреве». По всьому видно, що Богдан Онисимович музично - освічена людина і що він не вперше нотує і переписує ноти.

Цей пам'ятник безумовно українського походження. Про це свідчить вживання українських слів у тексті.

Вважаючи на цінність цього «Ірмолая», було зроблено чимало виписок з нього й екстрактів, необхідних для вивчення його мелодійного складу і порівняння його мелодій з мелодіями крюкових написів як російських, так і грецьких та інш.

З інших старовинних нотно-лінейних рукописів найбільш цінні — «Ірмолай» початку XVII віку (можливо — сучасний Супральському «Ірмолая»; на жаль в ньому немає заглавного листа, а тому і хронологічної дати); а також «Ірмолай» Софійського собору, величезний формат, написаний на пергаменті. Хоч він і не такий старий, яким повинен бути писаний на пергаменті, але цінний для дослідження. Значний інтерес уявляє, між іншим, Лаврський «Ірмолай» 1728 року 3-х пудовий, величезного розміру, напів - друкований: нотні лінейки і текст — писані, а ноти й вінъєтки відбито ручним способом. Це перша спроба друкування нот у Київі; цей єдиний екземпляр (гільки й був єдиний) вживався на клиросі: в ньому співав цілий хор.

Друге місце серед матеріялів музичної старовини зайняли рукописи хорових творів XVIII — XIX в. Відомо, що за часів Унії' коли католики почали «прельщати верних органними гуденни в костелах», тут був утворений у противагу органу хоровий спів. З початку XVII в. із Київа переселяються до Москви по царським наказам цілі хори з відомими «реєнтами» і «творцями» (композиторами), а також окремі славетні співаки. Між іншим патріарх Нікон улаштовує у себе хор, якого ні у кого не було «со гласи препзбранними». А на Україні, починаючи з другої половини XVII в., чудові хори були не тільки у кожного архієрея, але й у кожного українського магната... Тому інтерес уявляють хорові пам'ятники цієї доби. Комісії пощастило зібрати по київних бібліотеках два повних збірчики XVIII в. один 150 концертів на 12 гол.

Нові видання

М. ГАЛИЧ.—Друкарка. Видавництво письменників «Маса». Київ, 1927 р. Стор. 102. Ціна 65 коп.

Видавництво письменників «Маса» уже зарекомендувало себе, як одно із тих видавництв, що переважно друкує твори наймолодших письменників, тих що тільки от-от виступають на літературне поле. Воно не ганяється за визнаними уже в літературі іменами, не вичікує на повні чи то великі збірки творів. Воно виробило уже так би сказати видавничий стандарт: випускати книжечку на 2½—3 друк. аркуші, за певним, раз встановленим форматом і зовнішнім виглядом. Звичайно, видаючи книжечки мало відомих авторів, видавництво бере на себе господарський риск, бо ж книжечка мало відомого автора буде росходитись більш повільно. Проте, воно цим самим робить культурне діло, дає змогу авторам скорше вийти у світ.

Збірка оповідань М. Галич, що її відзначено угорі рецензії, є так само виданням одного з молодших авторів, що досі і в журналах дуже мало друковавсь. Ця авторова молодість почувається і в збірці,—«Друкарка». Збірка містить два оповідання і 7 коротеньких новелет. Вживання ріжного літературного жанру свідчить, що автор ще не усвідомив свого творчого «Я», пробує ту чи іншу форму, перебуває під впливами того чи іншого напрямку. Дуже коротенькі новелети, цей літературний жанр, що особливо розцвів був в українській літературі в перші роки революції 1918—1919 р. р. і швидко потім віджив,—написані у М. Галича імпресіоністичною формою, із ухилом в бік символіки.

«На руці перстень із мідного пятака сам викував і вишкрябав шилом: комуна.

— Що таке комуна, синку?

— Це мамо, щастя, що його на сході зозулі кують... Кругле, як цей перстень.

Надів на руку і просто на схід пішов».

Інші новелети більш реального характеру, і трохи нагадують Стефаника. Такі новельки: «Обережна», «До біржі». Але на всіх позначилась манірність що-до вишуканости образів, чим особливо хворіли новелети теж таки часів 1918—1919 р. р

«Сонце запинялось у жовтогарячій хустці—мережена червоним листом підтичка і біла пазуха: хазяйка! змітає журавлинним крилом павутиння з неба».

«Степ глянув у вікно до сусіда, напився води із дерев'яного кухля на ослоні:—Добридень!» і т. д. і т. і.

В оповіданнях: «Друкарка» і «Наталя» М. Галич дає реалістичні малюнки з побутовщиною.

«Друкарка», росповідає про будні друкарщиці радянської установи, «Наталя»—з життя на селі вчительки в перші роки революції. Обидва оповідання написані спокійним тоном, без будь-якої колізії, без сюжетної навіть зав'язки, що скорше нагадують нариси.

Взагалі треба сказати, що в цій збірці читач не знайде ні сильних характерів, ні героїчних проявів волі, ні сильних переживань. Це книжечка про буденне життя й працю людей певної соціяльної верстви, що працюють в радянських установах, і спокійно день за днем виконують свої маленькі обов'язки.

Перед автором надалі стоїть завдання разом з вивченням життя усвідомити своє творче «Я» й остаточно звільнитися від впливів, що намітились уже в оповіданні «Друкарка», написане очевидно пізніше за перші новелети.

М. Гук.

УКРАЇНА В ЦИФРАХ—1927 р. Вид ЦСУ УСРР, 1-132, 320. Харків, 1927 р.

Наслідки робіт держ. статистики України досить докладно освітлюють стан і розвиток народнього господарства Республіки. Але здебільшого, ці наслідки, — опубліковані у спеціяльних статистичних виданнях з великою кількістю граф і цифр,—не завжди приступні для кожного, хто цікавиться народньо-господарським життям країни. Зважаючи на це, з поточного року ЦСУ, поряд спеціяльних публікацій починає видавати популярні статистичні книжки для широкого активу радянської суспільности. Цей довідник являє одну з перших спроб в справі видання популярних статистичних книжок. Мета довідника—дати в спрощеному цифровому вигляді матеріяли, що освітлюють стан народнього господарства України та його ролю в господарстві СРСР; для порівняння даються відомості й за чужоземні держави

Так каже ЦСУ у короткій передмові до цієї книжки, що разом з іншими книжками, які вже готуються до друку складе популярну статистичну бібліотечку. Безумовно, слід тільки вітати цей почин ЦСУ, бо не кожному приступні спеціяльні статистичні видання і не кожен може в них розбиратися.

Невелика ціна книжки і її кишенькова форма роблять її дійсним повсякчасним довідником.

В книжці з більшою чи меншою повнотою і вичерпністю подано головніші відомості про територію, населення, народню освіту, народнє здоров'я, сільське господарство, промисловість, працю, транспорт, звязок, торгівлю кооперацію, фінанси та комунальне господарство України.

Треба лише побажати в дальших виданнях порадників, де це буде можливе, поглиблювати статистичні відомості, збільшити кількість тих відомостей, що подаються по округах. Далі, слід звернути увагу на докладніше освітлення динаміки того, чи інш. явища народнього господарства. Де-які розділи слід було б взагалі, поширити. Напр., в розділі про вивіз хліба з України, слід було б спинитися за освітленні й інших предметів вивозу, дати також відомості і про довіз на Україну та про ті держави, що з ними ведемо торгівлю.

Треба вже уникати такої термінології, як «головні культури», розуміючи зернові культури, і «другорядні»—технічні культури. Коли йдемо до індустріялізації країни, то технічні культури ніяк не можна вважати за другорядні.

Цінність довідника збільшилась би, коли б було додано бодай-схематичну карту України та низку картограм. що давали б географічно-районову картину нашого народнього господарства.

К. Дубняк.

«Музей мистецтва УАН. Каталог». Київ, 1927 р., ст. 75. 23×16, ст. б. ц.

Для кожного музею видання свого каталогу це звичайно екзамен на зрілість. По-перше, в каталозі треба подати збірки музею, в певній науковій системі. По-друге, треба описання експонатів скласти, як наслідок наукового дослідження їх. По-трете, треба викласти все це в приступній для масового одвідувача формі, дотримуючися політосвітньої методики і відповідного соціологічного освітлення (коли це речі матеріяльної культури). Нарешті, самий зовнішний вигляд каталогу (ілюстрації оздоблення, зручність для користування то-що) відограє не аби яку ролю в завданні найкращого пристосування каталогу до потреб сучасного музейництва.

Київському музею мистецтва УАН з його першим каталогом 1921 р., що склав М. Є. Макаренко, не пощастило: наївна форма топографування експонатів, навіть без попереднього (після Ханенків) впорядкування їх по певній

а другий—концерти на 8 голосів. (В інших збірниках не достає 2-3 та більше голосів). Концерти досить складні і свідчать про високу хорову творчість і хорову культуру.

На жаль по б льшості концертів авторів не зазначено, але по де-яких випадкових надписах (як Федор Світлий, Герасим Подольський, Рачинський, «служба Давидовича» та інш.) можна судити, що в збірках чимало є творів і українських композиторів.

Цікаво зазначити, що в одному із збірників між релігійними концертми вміщено концерт зовсім іншого змісту:

«С начала дне по утру ранс
Хто в вечеру п'ян был,
С похмелья голова болит,
Луче опохмелиться горілкою препзрядно.
Ну-ка в складчину:
Моя копеечка, мой грош...

Далі йде перекличка всіх голосів, що хто дає, а далі також голосування «чево купить» (Кому яблочка, а кому — ковиточки...). Кінчається концерт загальним співом про «дубраву зеленую», котра веселих приймає, а похмельних не знає, і про те, що скажуть люде —чудеса, що пошли як разны колеса...»

І на цей п'яницький текст написана складна музика на 12 голосів!

Значний науковий інтерес повинна викликати нотна бібліотека графа Олексія Розумовського, що її знайдено у Всенародній біліотеці. До цього часу всім було відомо, що на Україні у більш багатих магнатів були свої оркестри, а що то були за оркестри і що вони мали—зовсім невідомо було, бо не зберіглося ні нот, ні репертуару. Це давало право де кому з істориків робити висновки, що тодішні оркестри грали по більшости капельмейстерську «стряпню», що псувала смак у слухачів. Бібліотека Розумовського спростовує такі висновки: в ній немає жодного дилетанського твору, а навпаки, виключно найкращі зразки тодішньої музичної літератури. Тут є і опери (переважно італійські), і симфонічна музика (симфонії, увертюри, симфонічні п'єси, концерти, ораторії, кантати та інш.) і камерна музика (дуети, тріо, квартети, квінтети, секстети, сонати та інш.) і теоретичні твори. Збереглося біля 500 екземплярів,, але це тільки частина бібліотеки Розумовського: про це свідчать каталоги окремих відділів бібліотеки, що якось зберіглись.

Серед рукописів напевне є оригінали. Зокрема велику цінність мають — рукописні ноти для рогового оркестру «Разние штучки и песенки». (Такі оркестри були на Харківщині у Наришкіних, а також у Києві у кн. Лобанова; наришкінська бібліотека пропола; інструменти рогової музики переховуються в музею Ленінградської філармонії, куди вони попали з музею б. придворного оркестру). Серед кантат є між іншим «поздравление з приездом».

Цінні музичні журнали (закордонні й руські), в руських зустрічається чимало творів Козловського (між іншим «русская симфонія составленя из песен України»), Сосновського (Реквіяль), Кучеровського та інш.

Значну цінність мають і друковані ноти, більшість яких стала бібліографічною рідкістю.

Нелов би в додаток до цієї бібліотеки, знайшлися (теж у Всенародній бібліотеці) дирижерські партитури, що дають можливість реставрувати склад оркестрів XVIII в. Цікаві також і ноти для духових інструментів (виключно дерев'яних) кінця XVIII в, які можна реставрирувати і ними поповнити дуже бідні колекції інструментів (навіть наших народніх).

—

Отже, Київські бібліотеки та музеї досить багаті пам'ятниками музичної старовини; немало їх в провінціяльних музеях, що їх багатенько намножилося за часи революції, але працювати над цими цінними матеріялами і досліджувати їх нема кому; штати музеїв, а особливо бібліотек так обмежені, що тільки розібрати та зареєструвати всі матеріяли не швидко.

А тому необхідно на підмогу робітникам музеїв та бібліотек організувати всюди гуртки наукових робітників з галузі музичної, які б взяли на себе розробку та реєстрацію, а по можливості і опис пам'ятників музичної культури.

А саме головне — **необхідно утворити Всеукраїнську Центральну Музичну бібліотеку з музейним відділом.** До речі тут нагадати, що РСФРР має десятки музичних бібліотек і музеїв, а саме: Ленінград має такі музичні бібліотеки: Академічних тентрів (більш 70 т. екз.), Державної капели (до 25 тис. екз.), відділ кол. Публічної Бібліотеки (до 80 тис. екз.), Державної Каплеи (до 25 тис. екз.), Консерваторії, кол. Дворцову та інш.; Музичний музей Філармонії (куди війшов музей кол. Придворного оркестра, капели та інш.) і Театральний. Також і в Москві, де крім того є кілька музичних, тетральних та інструментальних музеїв.

О. Дзбановський.

системі («праворуч»... «ліворуч»... «нижче»... «ближче»... «під нею»... «коло цієї стінки»... «з шафою у кутку»... «у самому кутку»... «на буфеті» і т. под.), то тхне злиденним аматорством безсиле визначення більшости малярів «маловідомими», прикрі помилки і, нарешті, повна відсутність соціологічних пояснень при наявності зайвих біографічних дрібниць про окремих малярів.

Цілком слушно музей вирішив видати новий каталог, без хиб попереднього, що був би корисним і певним провідником для наукового та масового одвідувача. Цей каталог, власне, каталог провідник, «...будучи на перший погляд звичайним переліком експонатів, є результат складної роботи де-кількох років (передмова ст. 5). Музею довелося насамперед перевірити визначення експонатів, притягаючи до наукової експертизи видатніших спеціялістів з історії мистецтва. Одночасно внесено було більш систематичности що-до експозиції картин то-що. В цьому каталозі вміщено «...майже всі твори малярства, що є в музеї, як ті, що їх експоновано, так і ті, що за браком місця знаходяться поки що, в запасному фонді» (ст. 7),—всього в каталозі визначено 543 номери та 19 вітрин.

Крім невеличкого вступу,—«з історії музею» (ст. 9—10) каталог складається з таких розділів: італійське мистецтво, нідерландське м., еспанське м., французьке м., ікон, малярство ріжних шкіл, вітражі, тканини, скульптура, вітрини (ст. 13—60). Кожен розділ (крім скульптури і вітрин) починається загальним поясненням історично-соціяльних умов виникнення й росквіту певної течії малярства. Експонати фіксуються за черговим номером, що усуває можливість помилок з боку глядача; крім назви (сюжету) картини, подається перевірене визначення автора, школи, доби, іноді з коротенькою характеристикою, формальних дрібних відомостей про малярів чи про окремі картини та речі—не зустрічаємо. Це має свій позитивний бік: глядачеві лекше відшукувати речі. Зовнішньо каталог виданий з добрим смаком (гарний папер, шрифт, розташовання тексту), якого не можуть зіпсувати навіть друкарські помилки (все ж таки).

Важливе завдання наукової та політосвітньої роботи музеїв—видання каталогів і провідників, яке особливо актуальне для українських музеїв, де досі за це не дуже дбали,—в наведеній спробі Київського музею мистецтва має добрий зразок. Чекатимемо відгуку й наслідування цьому прикладові з боку інших музеїв України. Добре складений і виданий каталог музею,—є наукове терено для дослідника і провідник для масового одвідувача.

В. ДУБРОВСЬКИЙ.

Шахи й шашки

За редакцією І. Л. Янушпольського

№ 31. 27 серпня 1927 р.

Задача № 31. Ф. Палича.
Deutsche Schachzeitung.

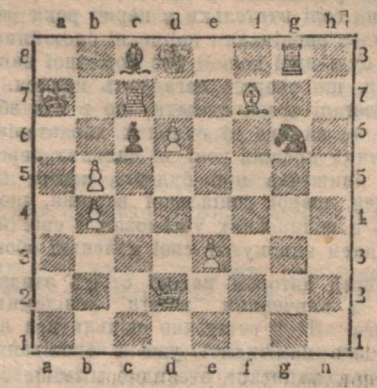

Білі—Кр a7 Фd2 Тc7 Сf7 п. b4. b5 d6, e3 (8)
Чорні—Кр d3 Тg3 Сc3 Кg6 п. c6 . . . . (5)
Мат за 3 ходи.

Этюд № 29 В. Громова („64")

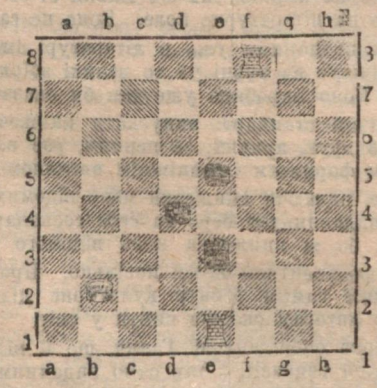

Білі—Дамки e1, f8 шашки b2 . . . . . (3)
Чорні—Дамка e3 шашки—d4, e5 . . . . . (3)
Білі виграють.

ХРОНІКА

20—24 серпня у Харкові розіграно було фінальний турнір у шахи Всеукраїнської Спартакіяди при 8 учасниках. Подаємо таблицю турніру:

	1	2	3	4	5	6	7	8	Результат
1. Ордель (Харків)	+	1	0	1	1	1	1	1	6
2. Гостишев (Запоріжжя) .	0	+	1	1	½	0	1	1	4½
3. Мандрика (Біла-Церква) .	1	0	+	0	1	1	½	1	4½
4. Бродський (Одеса) . . .	0	0	1	+	0	1	1	1	4
5. Резніцький (Луганськ) .	0	½	0	1	+	½	1	1	4
6. Бланк (Тульчин)	0	1	0	0	½	+	0	1	2½
7. Загармістров (Лубни) . .	0	0	½	0	0	1	+	1	2½
8. Глевский (Чернигів) . .	0	0	0	1	0	0	0	+	0

Таким чином 1-й приз і звання чемпіона Всеукраїнської Спартакіяди одержав молодий Харківський шахіст т. Ордель. Разом з цим т. Ордель має тепер право взяти участь у майбутньому Всеукраїнському турнір-чемпіонаті.

У міжнародньому турнірі у Магдебурзі (50 річчя шахового клуба) 1 приз виграв Шпільман 2 Боголюбов. Далі Гольцгаузен, Ліст і ин.

У Ніндорфі (Німеччина) почався розигриш міжнароднього турніру при участі маестрів Ауес Брінкмана, Колле, Кмоха, Костіча, Німцовича, Тартаковера і Штейнера.

Тов. Монорсі Б. М. с. Руськово Ум. округи. Книжки Г. Я. Левенфіша „Первая книга шахматиста" 1 к. 60 к., Х. Р. Капаблаки „Моя шахматная карьера", 1 к. 80 к. а також всю літературу по шахах і шашках можете виписати з кн. крамниці „Книгоспілки" Харків, площ. Тевелева 8.

Блок-нот

— **Конкурс на мистецькі твори до 10-х роковин жовтня закінчується 1-го вересня.** З 20-го серпня приступило до роботи жюрі конкурсів на мистецькі твори до 10-х роковин Жовтневої революції. Всі автори, що бажають надіслати свої твори, повинні пам'ятати, що останній строк присилки їх 1-го вересня, себто розглядатимуться лише ті твори, що здані на почту до 31-го серпня включно. Що до преміювання літературних творів, надрукованих за час з 1-го березня до 1-го вересня ц. року, або ухвалених до друку, що перебувають у портфелях видавництв, то кожний автор може заявити свою претензію на премію. Ці заяви треба так само листом надсилати до жюрі конкурсів не пізніше 1-го вересня.

— **Експедиція ВУФКУ.** Вчора виїхала з Харкова експедиція Одеської фабрики ВУФКУ, що засняла в Харкові низку моментів для картини Вернигора—сценарій Юртика та Йогансена, режисер Довженко, асистент Кошевський, оператор Зав'ялов. Експедиція засняла роботи на будинку Держпромисловости, ХПЗ, ВУЦВК'у і голову ВУЦВК'у тов. Петровського і голову Раднаркому тов. Чубаря.

— **«Красное слово» № 2—3.** Вийшов 2—3 номер журналу «Красное Слово», органу руських письменників ВУСП'у. Журнал містить твори А. Рутера, І. Кіселева, С. Пилипенка (переклад) Б. Бездомного, Бели Берг, С. Городецького, Радугіна, Ю. Кулика, Гатова, Машкіна і др. В журналі літературно-критичні статті, хроніка, бібліографія.

— **Всебілоруський з'їзд пролетарських письменників «Маладняк».** Центральне бюро спілки Білоруських пролетарських письменників «Маладняк» вирішило скликати в-осени цього року Всебілоруський з'їзд маладняковців. Зараз іде підготовча до з'їзду робота.

— **Організація фото-кіно архіву.** До 10 роковин Жовтня Центрархів РСФРР організовує фото-кіно архів, де буде зібрано негативи й позитиви фотографій та кіно-фільмів, що відображують боротьбу пролетаріяту за владу, радянське будівництво й важливі моменти громадського життя. Фото-кіно-негативи й позитиви зберігатимуться в спеціяльному приміщенні, яке добудують біжучого будівельного сезону.

Поза всім іншим, фото-кіно-документи стануть у великій пригоді для вивчення нашої революційної доби.

— **Конвеєр для бібліотеки інституту В. І. Леніна.** В механічних майстернях Ленінградського Технологічного Інституту виготовлено великого конвеєра—транспортера для бібліотеки інституту В. І. Леніна. Цей конвеєр є одним з найновіших механічних приладь для подачі книжок з книгосховища до читального залу. По приблизному підрахунку він може замінити 15 кур'єрів. Конвеєра зроблено в такий спосіб, що книжки подаються по п'яти сталевих тросах і по гвинтових списках. Швидкість подачі книжки—пів метра на секунду. При такій повидкості можна пропустити до 9.600 томів в годину. За 25 секунд книжка попадає з книгосховища до читального залу. Механічним двигуном для конвеєра є електро-мотор на 3 сили.

Вивчення старовинної української архитектури

В цьому році за роспорядженням Укрнауки продовжує роботу експедиція під керовництвом проф. Моргілевського в справі вивчення старовинної української архитектури. До цього часу проведено обміри, складено плани і вивчено будівельні матеріяли таких пам'яток: план обох поверхів і продольний розріз Київського Софійського собору (пам'ятка XI-го століття), план великої Лаврської церкви з Івано-Предтечинським приділом (пам'ятка XI-го століття), та план Чернігівського Борисо-Глібського собору (пам'ятка XII-го століття). Перші дві пам'ятки належать до византійської будівельної школи, а Чернігівський собор до романської школи. Проф. Моргілевський підготовляє зібрані матеріяли для експозиції в музеї української архитектури, що організовується в Лаврському музейному городку.

Укрголовліт 836/кв.